

RENUNCIA

DE MAJORAL DELS FELIBRES

Sr. Director de LA RENAIXENSA.

OLT senyor meu y estimat amich:
No desitjava ocupar ab ma personalitat la atenció dels amants y conreadors de nostra literatura, publicant la carta que lo 22 del passat envii á mon amich l' eminent poeta Frederich Mistral, relativament á la organisació del *Felibrige*, ab motiu de haver rebut de esta associació lo honrós títol de *Majorau*. Per correspondre á son desitj de que sapia lo públich catalanista que la digna renuncia de D. Antoni de Bofarull no es pas un acte aislat, sino que té qui 'l secunda, y que mereix la aprobació de molts, li remeto copia de la sobredita carta en lo referent á la manera de pendre nosaltres part desde Catalunya en lo moviment literari ó en las evolucions ó aspiracions polítiques dels Felibres de Provensa.

SR. D. FREDERICH MISTRAL.

MON CAR AMICH: rebí fa temps una invitació per formar part de la vostra associació del *Felibrige*, y ab motiu d'ella nostre comú amich En Albert de Quintana, reuní á tots los que habia designat en esta vostra associació pera coadjuvar á la idea que vosaltres representau de renaixement de literaturas provincials. Mes no fixarem res definitivament car en tot lo que vosaltres establiu no estavam, al menys llavors, del tot conformes. No tenint noticia de que haguesseu modificat vostra primitiva idea, y agraphint, com no puch menys de agraphirvos, la distinció que 'm feu, no dech, en la forma en que está expressada, acceptarla sens renegar de mos actes passats, y sens renunciar mas aspiracions vers un esdevenidor que entrevesch per altres viarany. Si lo titol que 'm trametáu fos com un obsequi que fés una associació provensala, llanguedoca, ó francesa als qui se dedican á reviscolar l'esperit de las antigas nacionalitats que constitueixen las modernas nacions, cridantlas ab sa propia llengua y recordantlashi las gestas de llurs avis á fi de que sapian resistir tot esperit de dominació per part d' aquella que 'ls trastors polítichs y 'ls matrimonis reyls (tan trascendentals en épocas passadas) li han donat la supremacia, l' acceptaria ab plaher, car estaré sempre al costat dels oprimits per pobles de menys válua ó per ciutats que sian mes lo ventre que lo cervell de una nació.—Si en nostre renaixement literari, jo no hi vejés més que un senгле renaixement de la llengua, fá temps que hi estaria ab ell sols ab lo cor de poeta, mes no ab lo cor de patriota. Mes la fé que tinch en l' adveniment de una era millor per tots los pobles que son ja prou grans per pendre part mes activa en llur propi govern, es motiu perque no deixi encare ma ploma, mentres tinga l' enteniment prou clar pera contribuir ab mos modestos treballs á elevar lo nivell intelectual de nostre poble, y á mostrarli sos debers que 'l preparin per ser digne de mes drets.

Nostre renaixement literari esclatá al calor de eixas ideas generosas, que estavan en lo vent, y per mes que alguns han volgut desvirtuarlo y esgarriarlo de sa via, ha sigut sempre en vá, y no han pres arrel mes que aquells tanys que pujavan

drets com á expressió de nostre caràcter may vincladís, y que desafiant vents y tempestas van sempre creixent mes forts y mes ufanosos. Com de la mateixa familia que 'ls pins de la terra considerám los arbres de vostras pinedas: podem formar junts la cinteria ó 'l costellam de una mateixa nau llatina, més las vessanas no 's transportan com sus fruits, y deixariam de ser pins de la terra si no creixiam ab las arrels en casa, encare que vostres vents nos portin vostres fertilisantas nuvoladas, com los nostres en bona correspondencia farán altre tant. Germanó tanta com vulláu. Subjugació á vostra llengua y á vostras aspiracions, es difícil obtindrerla de cor fins de part d' aquells que, comprenent com jo comprench, l' esperit que anima are al Felibrige, y á son digníssim *capoulié*, podrian plányerse temps á venir de formar part de una associació, qual tendència fos contraria á las nostras aspiracions. Vosaltres sou provensals y fills de la *Grando Franso*: nosaltres som catalans, y encare que 'l cor se 'ns en va vers vosaltres, no es pas baix lo concepte de la nacionalitat de que formáu part, pus tant per tant aymem y hem donat probas de aymar també la nostra; sino porque som los riberenchs de eixa conca entre l' Ebre y 'l Tibre que es lo robell del ou de la Europa llatina, lo bressol del art y de la poesia; porque som companys antichs de expedicions llunyanas, y porque hem tingut que apoyarnos mutuament pera defensarnos de las invasions que del Nort y del Mitjorn reberem d' altrassas. Mentres las antigas nacionalitats han sigut la conservació de un tipo de rassa, de unas costums, ó de una creencia se han pogut apreciar mes las semblansas entre ellas y ser lo fonament de pactes, aliansas y de certa germanó entre sos pobles. Mes aixís que s' ha comprés que si la sanch es la sava del cos, las ideas son la sava del esperit, la germanó dels qui poden per sa inteligencia influir en la marxa y progrés de las nacions, será sempre mes coral en lo camp de las ideas; y serem (no ho dupteu) molts en seguirvos quan nos parléu prou clar, no per vostra llengua á la qual no podem subordinar la nostra com un dialecte, sino per vostra bandera, si 'ns diheu ab ella que voleu conduhirnos, lluny, com ab vostre geni habeu demostrat que 'ns sabeu conduhirnos molt alt.

DAMAS CALVET.

ORÍGENS Y FONTS DE LA NACIÓ CATALANA

LAS RASSAS CIVILISADORAS

SEMÍTICHS,—LYBICHS,—GRECHS,—LLATINS,—GOTHS

os Lybichs tenen per nosaltres una importància real, puig deixaren en Catalunya una de las sèvas colonias; la dificultat està en saber si los Lybichs vingueren sols, ó si ho feren quan los Chethas los civilisaren.

Cap medi tenim per decidir la qüestió, emperó 'ns sembla que s' acceptará sense dificultat la sèva vinguda ab los Chethas, ja que demostrada com avuy està per los Lybichs una edat de pedra, per los menhirs y dolmens descuberts en l' Argelia, no hem de suposar emigracions en los homens de la edat de pedra puig tots los indicis están que no comensaren fins la edat de bronzo. Per altre part Varro no anomena á los Lybichs entre los pobles que vingueren á Espanya, á no ser que sigan los *persas* que posa després dels Ibers.

Nostra suposició semblará més exacte per quant ¿qui no se 'n riu de veure als Persas posats com lo primer

poble extranger que vingué á visitar la Iberia? Empero lo text de Varro es molt formal puig diu: *In universam Hispaniam M. Varro pervinse Iberos, et Persas et Phœnicas, Celtasque et Pœnos tradit.* (1)

Per trovar altre vegada als Persas hem de remontarnos á las bellas regions de la Mítica, mes com avuy la mítica té un real valor històrich vejам lo que 'ns en diu la mítica, de los Persas de Varro.

Hércules, després d' haber recorregut triumfant l'Asia, portá lo seu exércit contra l' Egipte ahont destrossá á Anteo. De l' Egipte passá á la Lybia, y per últim arribá á la Iberia ahont se n' havia de emportar las vacas de Gerió que habitava en la illa de Cádiz. (2)

Hércules, diu Strabó, vingué á la Espanya avans que 'ls fenícis (3), capitanejant un exércit compost segons Sallusti: «de medos, persas y armenis.» (4)

L' interpretació del mito es la següent: un poble asiàtic sortit de las parts de la Media, Persia y Armenia, conquistá l' Egipte, la Lybia y la Iberia, comensant per Cádiz.

Y diu lo mito que Hércules recorregué la costa mediterrànea fins prop Sagunt, ó fins Sagunto, y empujantsen allavoras per l' interior arribá als dominis de Bebrix, regul dels Bebrixes ó Beribraces, que per la descripció que fan los autors antichs de la marxa de Hércules y del género de vida que menavan los Beribraces, correspon, segons R. F. Avien, ab opinió d' En Cortés, á las montanyas del Maestrazgo, per la part de Morella, Mosqueruela, etc. (5) En aquest punt se enamorá de la filla de Bebrix, que 's deya Pyrene, la seduhí y se la emportá, dexantla després abandonada en las montanyas ahont

(1) Plin., *H. nat.* Llib. III, cap. I.

(2) Diodoro Siculo. *Bibl. hist.* llib. IV, cap. 9 y 10.

(3) Llib. I.

(4) *Bella Iugur* t. XXI.

(5) Los francesos volen que aqueixos Beribraces sigan los de Narbona. La marxa del mito, y la ruta d' Hércules nos sembla favorable á l' interpretació d' En Cortés.

morí de dolor, prenent aquells sitis, testimonis de la mort de Pyrene, lo nom de la filla del regul de l'altra part del Ebro: de aquí son nom de Pirineos.

Interpretació: Lo poble invasor costejant, se detingué per las parts ditas, prop del Guadalaviar, y d'allí passá á la regió Pirenaica com amich, puig aixís ho indica lo casament fet ab la filla d'un aborigena.

Hércules passá també á la Gal·lia y á la Italia, etc. Lo que ara 'ns manca es trovar un poble á n'el qual atribuir lo mito d'Hércules.

Y bè, aqueix poble l'hem trobat, es lo poble Chetha del qual ne parlarém ab la deguda detenció més endavant: ara sols dirém que 'ls Chethas, poble Chananense sortí de las riberas del *mar pèrsich* ó golf *Erythreo*, no del mar Roig, puig un y altre portavan lo mateix nom per los grechs que no 'ls sapigueren ben distingir.

Los Chethas junts ab altres pobles de la dita rassa de Chanaan, com los Sidonenses y ab altres que tal volta no n'eran, s'apoderaren de la Palestina, y reunits tots, caygueren sobre lo baix Egipte del qual s'apoderaren, es dir, que aquestos Chethas son los *pastors*. Triumfants recorregueren la Lybia, fundaren á Carthago y vingueren per últim á Espanya aportant á Cádiz; aixís aquesta illa hont la dita ciutat está, tingué per primer nom, sino tota la illa, una part, *Cotinusa*, puig los Chethas eran també los *Chettim* dels assírichs, y també la illa 's deya *Erythia*, y la rahó d'aqueix nom está, diu Plini, *en que los Tiris progenitors ó ab-origenas dels Gaditans se deyan oriundos de las riberas del mar Erythreo*. (1)

Ab los Chethas anavan, á més dels Tobelis, los de Sindo pares de Tyr, los Chourdos de que ja 'n parlarém més enllá, los habitants de las ciutats de la Palestina, y també los habitants del camp que Rougemont prengué per lo seu nom *Pherezeens*, com un poble, no sent més com ja hem dit, que los *pagesos*, com demostra En Lenormant.

(1) Plini. H. nat. cap. XXIII.

Aquestos Pherezeens per En Rougemont son los que dexaren son nom á Perseiana, de Pheres, *Perse*, es dir, *Perse-cahr*, vila dels Persas-(Pherezeens) y també á Sagunto com se veu per las monedas ibéricas en las que 's llegeix *Prs* unit ab *Saghts*, (1) y també *Burs* ó *Purs-ada* al E. de Madrid, de *Prsdes*, etc. En A. Delgado diu:— «Siguen los Persas y estos son los mismos que nosotros llamamos Lybio-fenices... Varron los llamó Persas por-que entre ellos venian principalmente los nombrados «*Pharusios*, de *Phars*, Persa, que poblaban en gran parte «de la costa septentrional del Africa, ó sea de la Lybia.» (2)

Nosaltres no creyém que 's pugui fer la confusió que pregona Delgado, per quant los Lybi-fenices son posteriors y no anteriors á los *Pharusis*.

La existencia d' aqueix poble en la costa africana y mediterránea ibérica, demostra qu' estén en lo cert fentlo sortir de la Palestina junt ab los Chethas, pero res més, puig Varro no's sembla explicat per Sallusti quan diu: «que Hércules vingué á Iberia ab medos, persas y armenis», es dir, ab los habitants del Asia menor, compresos per Varro baix lo nom de Persas.

Queda, donchs, explicat lo mito d' Hércules, y lo dit per Varro y Sallusti: al parlar del *Poble* catalá, veurém encara més ressaltada la seva exactitut y la nostra interpretació, allavoras se veurá clara la importancia que la mítica té per la historia.

Los Chethas, donchs, acompanyats dels seus aliats los Chourdos, Sidonenses, Pherezeens, etc., atravessan y civilisan la Lybia; al sortir d' ella cap á Espanya res més lògich que venir acompanyats d' una legió lybica.

La vinguda dels Lybichs á Catalunya no 's pot posar en dubte, puig los trobém en la Cerdanya ahont establiren la ciutat de Lybia, la Lybia dels Lybi-Chethans.

(1) En aqueix punt s'equivoca En Rougemont puig las monedas de Sagunto diuen *Ars* y no *Prs* ni *Brs*.

(2) *Nuevo método de clasificacion de las medallas autónomas de España. Tomo I, p. cu.*

Los Lybichs, naturalment, formant part d'aquell exércit d' Hércules, passaren ab ell á las Gal·lias, y aquí tením, puig es cert que ab ell anaren, novament justificat lo mito, y la nostra* interpretació. Polibi, Tolomeo y Tito Livi parlan dels Lybichs situats en las fonts del Pó; donchs també los Lybichs anaren á Italia ab Hércules que obrí lo camí dels Alps, nova y definitiva demostració de quant hem dit á propósit d' Hércules y del seu exércit.

En punt al primer establiment dels Lybichs en la Galia, Plini 'ns dirá lo que necessitéu saber: «Lo riu Ródano, diu, «té duas bocas anomenadas *Lybica*, las quals se distingeixen per los sobrenoms de *Hispaniense* y de *Metapinum*, y una tercera boca més gran que té, 's diu: la Massaliótica.» Donchs los Lybichs prengueren assiento prop la boca del Ródano. Aixó té la seva importancia, puig se veu com en lo país de Llenguadoch van prenent peu los mateixos pobles que te Catalunya, de manera que may se romp la unitat de la rassa, puig sobre de l' aborígena ó ibérica venen á establirse uns mateixos pobles.

Tenen encara un' altra importancia los Lybichs per nosaltres, y es que no haventlos enumerat Varro, sino com nosaltres presumim baix lo nom de *persas* ó del exércit *persa* que portá Hércules, tots los nostres historiadors, inclús lo Historiador crítich, los han passat per alt; emperó En Antoni de Bofarull n' ha parlat més del qu' ell de segur se pensa, quan diu que á causa de la vinguda dels Céltichs, los Euskars, es dir, los Ibéricchs *emigraron en gran número bajo el nombre de Liguros y Sicanos* (1).

Es á dir, ¿que los Ligurs son Ibers? Certament ho son, *mes ho son á condició d' ésser los Ligurs, Lybichs.*

Y, ¿son los Ligurs, Lybichs? Sí.

La proba la trobém tota feta á En Boudard, per lo tant no fem més que copiar:

(1) Historia crítica civil y eclesiástica de Cataluña. T. I, pl. 17, col. 2.ª

«*Lybichs dels Alps y del Ródano*.—Polibi al enumerar los Galls cis-alpins, menciona los Lybichs situats cap las fonts del Pó— περι τὰς ανατολάς του Πάδου... Λιβικοί· Λιβικοί. Tolo-
meo també los anomena: Λιβικών, οἱ εἰσιν ὑπὸ τοὺς Ἰσχυβροσ. —
«En los llibres historials de T. Lliví se llegeix: *Libici considunt, post hos Salluvii, prope antiquam gentem Lævos Ligures incolentes circa Ticinum amnem*.

«Havía, donchs, Lybichs en los Alps, y eran Ligurs segons tots los autors antichs.»

«Segons Plini se pot considerar aquest poble com de la mateixa rassa que 'ls Salys, *Vercellæ Libycorum ex Salluvius artæ*. Y aquestos Salluvis, als quals los hi diu Floro Salyi, y Tolomeo Σάλυες eran Ligurs, Plini ho diu «ab tota precisió: *Ligurum celeberrimi ultra Alpes salluvi*»...

Ara no hi ha més que observar que los Lybichs se collocaren en Espanya sempre al cap dels Chethas mirant al interior; vegis sino la situació dels Ligurs, dels Lobetas y dels nostres Lybichs de la Cerdanya. Atesa donchs la época en qu' entraren los Lybichs y la época en que 'n sorti-

(1) *Essai sur la numismatique iberienne précédé de recherches sur l' alphabet et la langue des Ibères*—par Boudard—p. 229 y 230.

Sens que 'n volguém treure cap conseqüència no podem menys, al parlar d' un poble lybich-ibèrich col·locat en lo cim dels Alps, de recordar aquell poble de l' Engadina del cim dels Alps que parla una llengua que 'ls catalans enteném, y que fins podem parlar tant aviat agafem las voltas á la seva pronunciació. Parlém en aquest punt per experiència propia.

Ne donaré una mostra per coneixement d' aquells que no saben que 's parla català (?) en la Suïssa alemanca!

Text engadí.

Da som Malöggia, fin gio Chapella
Dal munt Scaletta, fin al Bernina,
Ais fina vall spazius' e bella
Chi port' il nom d' ot' Engadina,
E chi as gloria, e cum radschum,
D' esser la perla del Chantun!

Text català.

Del cim de Maleuja, fins á Capella.
Del mont Scaletta, fins al Bernina.
Es una vall espaciosa y bella
Que porta 'l nom d' alt Engadina.
Y qu' es gloria, y ab rahó,
D' ésser la perla del Cantó!

L' engadina y 'l lazin qu' en allí 's parla, per J. Balari y Jovany, LA RENAISSANCE, any iv, pl. 149, col. 1.*

ren se compren fàcilment que fossen reputats com Ibers per lo estranger; lo mateix R. F. Avien, per quí no seria un misteri l' origen dels Lybichs, diu parlant d' ells— dels Lybichs ceretans:

«Es gent no diferenta de la Ibera»
mes sempre tenim qu' eran Ibers de rassa Lybica ó Africana.

Varro coloca darrera dels *Persas* als Fenicis, y ja està dit que aqueixos Fenicis son los de Tyr y no 'ls de Sidó, puig aquestos vingueren ab los Chethas, com ja hem dit.

Lo mito en aqueix punt es molt clar; consultat l' oràcul perque digués cap ahont havia de portar los de Tyr, las sévas espedicions comercials, los digué, cap las columnas d' Hércules. La interpretació es, que seguint la tradició ó lo fet constant, los Fenicis de Tyr, que heretaren la forsa y la posició de Sidó, continuaren mercantilejant ab la Iberia.

Pot posarse la vinguda dels Tyrs mil anys després de la dels seus germans de Sido.

Després de tot lo qu' hem dit, ¿no 'ns semblará increíble que lo nostre Historiador crítich tinga per escassa ó nula la influencia fenicia en lo nostre país?

¿Y quínas rahons dona per tant atrevida afirmació?

I.—«*Porque no consta que llegasen á las Galias de que era limitrofe nuestro país.*»

II.—«*Por ser el punto más lejano y diametralmente opuesto respecto de la metrópoli fenicia, Cádi.*»

III.—«*Porque, además del pueblo que se consideraba como indígena ó habitante allí desde remoto tiempo, había especialmente en la costa otros pueblos celosos del mismo comercio de los Fenicios, los Griegos, que habian de tener empeño en rechazarlos (1).*»

Respondré a las tres rahons lo següent:

A la primera que consta que 'ls Fenicis anaren á las

(1) *Historia crítica civil y eclesiástica de Cataluña*, tom, I, pl. 29, col. 1.

Galias, no sols per lo mito d' Hércules, al que no dona En A. de Bofarull tota la seva importancia, sino que consta per las inscripciones fenicias trobadas á Marsella (1), Beziers (2) y Agen (3).

A la demostració arqueológica afegirém ara lo que diuhen los historiadors y erudits de Fransa:

«Sens dubte algun, los Fenicis havian establert, avans de la vinguda dels Focéos, alguna factoría en nostras costas,» diu Alfred Maury (4).—«En mitj d' aquestas vastas agregacions d' homens pe 'ls qu' era la guerra y la càssa las principals ocupacions, los Fenicis, navegants, piratas y comerciants, vinguéren prop de mil anys avans de la nostra era per establir varias factorías y ocupar novament algun territori de la costa; Marsella va ésser lo seu establiment més important.»—Aixó ha escrit En Ch. Leuthérich (5).

Y per últim, per demostrar qu' en tots temps l' anada dels Fenicis á las Galias no ha merescut dubte per los historiadors francesos, En Thierry ja digué: «Per lo que toca á la Galia no 's limitaren los Fenicis al litoral; la existencia de las sevas medallas en parts llunyanas de la costa, la naturalesa dels seus establiments, sobre tot, indica que estengueren la seva colonisació molt endins... Seguint la seva marxa los veyém després d' haver civilisat lo Mitjorn de la Fransa, avansar per l' interior per las valls del Ródano y del Saona, establint á Alesia.» (6)

Ara aném á la segona rahó.

(1) *Journal asiatique*, vol. II, pl. 183.—Vol. XII, pl. 75, y vol. XV, pl. 473 y següents.

(2) Per las inscripciones fenicias de Beziers, vegis Vasin, *La France avant Cesar par le marin de Tyr, Origenes gauloises*.

(3) Mr. Jouannet ha demostrat qu' Agen sigué un centro important del comers fenici. Citat per M. Frédéric Rougemont, *L' age du bronze etc.*, pl. 469.—Vegis també lo que diu aquest autor.

(4) *Journal des savants*.—*Archeologie celtique et gauloise*, Mars 1877, pl. 263.

(5) *Les villes mortes du golfe de Lyon*, pl. 89.—Aquest autor sosté que Pyrené, Elena, Illiberis, sigué una estació fenicia, pl. 136 á 137.

(6) *Histoire des gaulois*.—5.ª edició.—Vol. I, pl. 131 á 135.

Com l'argument es, que mal podían haver vingut los Fenicis á Catalunya quant no havían anat á las Galias, destruhit l'argument queda destruhida l'oposició feta per En A. de Bofarull. Mes encara que 'ls Fenicis no haguessen anat á las Galias, ¿seria un argument lo dir: «que mal los Fenicis podian haver anat á la Galia quan no havían anat á la Germania lo país limítrofe»? Evidentment aixó seria un absurdo, puig qu' en una part ó altre s'havían de parar los Fenicis, á no ser que estiguessin castigats, com lo Juheu errant, á caminar sempre. Ademés, no es cert que Catalunya fos lo «*punto más lejano y diametralmente opuesto, respecto de la metrópoli fenicia, Cádiz,*» per quant los Fenicis mercantilejavan ab las Canarias, la Inglaterra, y fins los ports del mar del Nort, segons Rougemont, autor conegut del Sr. Bofarull.

En quant á la tercera rahó, lo mateix senyor la corregeix. Puig si Cádiz sigué fundada per los Fenicis, entre 1450 y 1400 avans de C., y los primers grechs, los rodís, no vinguéren fins lo sigle ix d' avans de C., ¿cóm los grechs s'havían d' oposar á l'establiment dels Fenicis, si encara estiguéren 500 anys en venir? (1)

Empero com nosaltres no busquéim ni 'ls errors, ni las contradiccions del nostre Historiador crítich, sino la veritat, demostrarem ab altrás rahons la impossibilitat en qu' estiguéren los Grechs d' oposarse als Fenicis.

Diu En Grote, lo savi historiador de la Grecia, que 'ls Fenicis foren fins l'any 700 avans de Cristo, 'ls únichs que navegavan per lo Mediterráneo.—*In these remote times they and their colonists were the exclusive navigators of the mediterranean* (2).

¿Quán comensáren las primeras expedicions dels Grechs? Diu encara En Grote, y ab ell tots los moderns

(1) *Historia crítica civil y eclesiástica de Cataluña*, tom. I, pág. 24, col. 1.ª, y pl. 29, col. 1.ª

(2) *History of Greece*, vol. II, pl. 449.

historiadors del Orient, que las sevas primeras empresas marítimas no van més allá de mitjans del sigle VII avans de C., y donan com motiu del desarrollo d' ellas l' haver abolit lo rey Psametic d' Egipte la prohibició de que comercieassen los grechs ab l' Egipte (1).

Una vegada amos del mar los Grechs, ¿quán vinguéren á la Ibèria?

Aquest punt lo tracta ab tota detenció En Grote en lo cap. XVIII, pl. 455 del tomo II, de la seva prenomenada obra, en lo punt ahont diu: *Iberia und Tartessus invistated by the Grechs before about 630 B. C.*

Donchs ja sabém que 630 anys avans de C. los Grechs no havian visitat l' Iberia, y diu lo sabi inglés: «la regió del or, respecte dels demás punts visitats pels grechs, comparativament ho era poch y encara menys la colonisaren,» donchs, si en aquell temps los Grechs no sentian cap entussiasme per las costas de la Tartesia, ¿n' havían de sentir per las regions feréstas del extrem oriental de l' Ibèria?

Per nosaltres no hi há més colonias ó factorías gregas que las qu' establiren los Foccos quan s' aposentaren en Marsella ó millor, quan vinguéren á Ampurias los Grechs en 545 avans de C.

¿Y Rosas, se dirá? Y bé, deixémnos de discussions y suposém que Rosas hagués sigut fundada per los Rodis en lo sigle IX que més amunt ningú la posa, donchs encara tinguéren los Fenicis de Tir cinch sigles per passejarse á las sevas amplas per las costas de Catalunya, es dir, sense trobarhi grechs y notis que res dihém dels fenicis de Sido.

Las colonias gregas foren destruidas per l' armada de Carthago després de la batalla naval d' Alalia donada als Focenses en 536 avans de C.—Vegis, donchs, quant reduida y escasa no sigué la influencia grega en Catalunya.

Ab no menor inexactitut, diu en Bofarull, que: «más ó ménos tarde, hubo de sentirse la influencia fenicia en

(1) *History of Greece*, vol. III, cap. 27.

«los que habitaban nuestro suelo, á decir verdad... era
 «más bien que originaria, procedente, esto es, más bien
 «que fenicia de Cádiz ó España, fenicia de Cartago ó de
 «Africa, ó como diríamos en otros términos, no fenicia
 «sino cartaginés, no admitido por la influencia del co-
 «mercio, sino impuesto por la fuerza; y de aquí deduci-
 «mos, como veremos más adelante, la disposicion, espe-
 «cialmente en los pueblos del litoral más favorable á los
 «Romanos que á los Cartagineses.» (1)

De modo, que 'ls Cartaginesos nos imposáren la seva civilisació per la forsa! ¿Quan? Si en lo mateix any, y casi en lo mateix dia, en que lo primer cartaginés passa l'Ebro, venen redera d'ells los Romans, y los hi fan repassar tot seguit; ¿quín temps, tinguéren, donchs, los Carthaginesos per imposarnos la seva civilisació?

La influencia carthaginesa, donchs, s'ha de buscar, al revés de lo que diu lo nostre Historiador crítich, en la influencia qu'exerceix naturalment un poble més fort en civilisació y cultura, un poble germá d'origen, y per aixó veyém que quan venen los Romans tot Catalunya's posa al costat dels Carthaginesos.

En punt als Romans, Goths y Árabes, res tenim que afegir: la llarga dominació romana naturalment havia de modificar un tant lo temperament de la rassa aborigena, mes com los Romans si bé vencian als pobles per las armas, los dominavan després per la forsa de la seva gran cultura, llatinisan ó romanisan los pobles de

(1) *História crítica civil y eclesiástica de Cataluña*, tom. I, pl. 29, col. 2.^a

—Lo de las disposiciones favorables de la costa per los Romans, nos sembra una teoria de dit senyor, no un fet històric.

En primer lloch, los pobles del litoral catalá no tenian cap importancia á la vinguda dels Romans, l'únic port considerable era Ampurias.

En segon lloch, En Polybi, que de tots los historiadors de las cosas dels Scipions havia d'ésser lo més enterat, nos diu respecte de la marxa de C. Scipió desde Ampurias al Ebro; *per omnem oram usque ad Iberum flumen subinde idem fecisset partim resistentes, vi expugnavit: partim dedentes se, singulari humanitate est complexus.*—*Hist.* Traducció de Casaubon. Ed. greco-latina de Leipzig de 1764.—

Lib. III, 76.

Donchs en la costa los Romans hi trobáren resistencia.

més disparatat orígen respecte al seu, com los Ibers, per exemple, per aixó dihém que sols modificá un tant la primitiva rassa, la conquesta romana.

Per aquesta rahó, al trobarse los Ibers-llatins cara á cara ab los Goths reapareixen ab lo seu antich caràcter, y contra 'ls Goths sostenen lluytas unas derrerars de las altres, tant que comensan ab la seva vinguda y acaban quan ja havían nascut los conquistadors de la monarquia visigòthica.

Sens dubte qu' acabáren per imposarse 'ls goths, y á no ser per la sèva curta vida, ¡quí sab la influencia que l' element germánich hauria exercit en lo temperament y sanch catalana! Mes per lo dit motiu no hem de veure en los goths una rassa modificadora del llinatge ab-origena, sino rassa civilisadora, puig es lo cert que á pesar d' esser *Bárbaros* los goths, portavan á la civilisació principis superiors á los del poble llatí.

Los Árabes, sempre guerrejant, sempre tenint que defensar las sèvas conquistas no podían pensar en assimilarse a questa part d' Espanya, y 'ls naturals, sempre alerta al crit de guerra dels seus pares y germans que no cessá ni un sol dia de ressonar en las montanyas, no havían de considerar com amichs als que adoravan un' altre Deu, parlavan un' altre llengua y 's presentavan com á senyors.

Mes si 'ls Árabes no domináren més que la part d' ensá del Llobregat precariament, en cambi de l' altre part fou més duradera, y axís encara avuy dia trobém una radical diferencia entre 'ls riberenys del Ebro y 'ls Pirenaychs.

Los Cartaginesos, donchs, avansan fins l' Ebro y dominan l' Edetania, bé que per curt temps, los Árabes mes tart aposentats per sigles en dita regió, separáren aquella part de la *primitiva Catalunya*, del seu centro, quan renaix la nació catalana; empero la modificació no fou tal que no 's busquessin los d' una y altre part del Ebro com á germans al renaixer las nacionalitats de la antigua Ibèria, vensudas mes no esborradas de la conciencia dels seus habitants, á pesar del temps, proba evi-

dent de que las nacionalitats obeeixen á un principi superior de vida del que regeix per la vida humana..

Si la nacionalitat reapareix al trobar lloch y temps favorable, ja está dit qu' es degut á no haver mort *lo poble* que la forma. Si hagués mort lo poble, hauría mort la rassa ab-orígena: en aquest cas la nacionalitat no hauría renascut, puig hauría mancat l' element diferencial.

La rassa catalana, donchs, avuy per nosaltres perfectament coneguda, atravessá sens defalliments per mitj de Romans y Goths, elements de tot punt estranys al seu temperament ab-orígena, y á las rassas similars que després vinguéren á donarli forma.

Hi há, donchs, una rassa catalana, hi há, donchs, un poble catalá.

CARÀCTERS ANTROPOLÓGICHS.

Sí, un poble catalá format per un fons ibèrich y un aluvió semítich. De modo que sent l' emigració semítica una emigració civilisadora, y no sent altre cosa l' emigració africana, está clar que la rassa ha de conservar lo tipo y líneas de la gent ibérica, y que las rassas d' aluvió sol ans han de haver deixat mostra d' ellas.

¿Podriam, per gran sort, demostrar lo que dihém? ¿Podém trobar esculpidas en alguna part las imatges de l' antich poble catalá? ¿Hi ha un monument que com las tombas reals del Egipte, 'ns haja guardat l' estampa dels primers catalans?

Nosaltres creyém qu' efectivament tenim una proba real y efectiva d' aquesta barreja de rassas de que havém parlat, que tenim una serie de imatges, sino dels primers catalans, al menys dels catalans de 300 anys avans de Cristo, y que aquestas imatges las donan las monedas catalanas; com á mostra doném á continuació las testas de duas monedas de Tarragona, de una de Guissona, de

Játiva, la quarta, per l' ordre que las aném anomenant, y una de Vich, qu' es la quinta. (1)

KOSE-THANS

Kose-(Tarra-
gona)

LACE-THANS

CONTES-THANS

AUSEZ-THANS

Kesse-(Guissona)

Saitz-(Játiva)

Auseztua-(Vich)

Ara bè. ¿ab una simple ullada no 'n tenim prou per formar convenciment de lo que avans havém dit? ¿Lo cap número dos de Tarragona té res de comú ab lo primer, y 'l de Vich comparat ab lo primer de Tarragona ó ab lo de Játiva y Guissona, tenen alguna semblansa de rassa?

Nosaltres no volém atrevirnos, ni tan sols á insinuar los caràcters fisichs de las rassas conegudas que reclaman las ditas testas, com essent de las sèvas familias, puig á

(1) Las quatre primeras testas copiadas son presas de la Numismática ibérica de Boudart, y la quinta d' En. Heils.

nostre fi n' hi ha prou ab que sembli y siga ben probada la tésis que havem sostingut, y aqueix punt nos apar ja incontestable.

Un pas més, dirán nostres lectors, y tenim que 'ls tipos de las monedas catalanas ó Ibéricas son altras tantas imatges ó retratos d' aquells jefes catalans que defensaren la patria contra Romans y Carthaginesos, y tal volta las imatges d' aquells que resistiren l' invasió cèltica? Y bè, en veritat no 'ns repugna la consecuencia, emperó l' opinió regnant es altra. En Delgado s' explica sobre d' aquest particular de la següent manera:

«Hemos dicho que las cabezas uniformemente grabadas en «monedas ibéricas de la Hispania citerior, son las de un Hércules italiota, gefe, proto-tipo ó mito de la gente tirrenaica ó «sea procedente de las costas occidentales de la Italia »..... «los Iberos lo figuraban de la misma manera que las demas «gentes de la entonces parte europea más civilizada. Es decir, «con facciones pronunciadas y enérgicas, y con el cabello «crespo y á veces formando pequeños bucles, como muestra «de su fuerza varonil. Quede esto sentado para huir de la suposición de que cuando estas cabezas llevan el cabello rizado «en las monedas ibéricas fué porque las gentes que así la figuraban eran de procedencia africana, dibujándolo enmarañado á su placer, como el de los negros de Sahara.»

Despres diu en vista de trobar un Hércules barbut y un altre pelat, que 'l barbut li sembla l' Hércules cèltich, ó de las parts de la cèltica espanyola; y lo pelat l' Hércules ibèrich ó catalá. (1)

La teoria de Delgado reposa sobre las següents hipòtesis:

1.ª Que tot lo monetatge catalá es posterior á la conquesta romana.

2.ª Que la rel·ligió romana, quant lo temps de l' acunyació de las monedas, era la rel·ligió dels país.

(1) Delgado.—ob. cit. y lloch citat. T. I, pl. CLIII á CLV.

3.ª Y que la testa representada es invariablement la d' Hércules.

Los numismáticos Saulcy, Heiiis (1) y Delgado atribuyen las más antiguas monedas catalanas á l' época de la segona guerra púnica, es dir, quan los romans posan per primera vegada los seus peus en Catalunya, dihent Delgado que los dits estrangers *enseñarian á los pueblos la conveniencia de usar los metales amonedados para las transacciones comerciales.* (2)

Aquest argument se destrueix per sí mateix. ¿Quina necessitat tenian los catalans de que los romans y carthaginesos vinguessen á Catalunya á ensenyarlos l' us de la moneda, 200 anys avans de Cristo, si com diu lo dit Delgado, las monedas d' Ampurias y Rhodas (Rosas) ab llegendas gregas son de 300 ó 400 anys avans de l' era vulgar? Es dir, que lo que no pogueren los grechs, que desarrollaren lo comers d' Ampurias, qu' era per ahont se feya tot lo comers de Catalunya durant doscents anys de pau y de transaccions comerciales, ¿ho pogueren fer los Romans tan haviat arribaren amichs traidors á las nostras costas? ¿Quina lógica hi ha en tal rahonament? ¿Y pot aguantarse dita explicació quan veyém que havent arribat los Romans en 205 a. de C. ja en 195, es dir 10 anys despres de la seva arribada se 'n portan á carretadas lo diner á Roma, de modo que per ser aixó possible s' ha de suposar que arribar los Romans y posarse á fer moneda los catalans á corre-cuyta siguié tot hu?

Concedimho, encara que la lógica s' enfadi per un moment; mes, quina rahó hi ha per admetre que 'ls Catalans acunyaren moneda del tipo que portaren los romans, quan ne coneixian de sigles un de més antich, lo d' Ampurias y Rhodas, que tenia ja un valor ó carácter nacio-

(1) En Heiiis posa l' acunyació de las monedas catalanas entre 259 avans de Cristo y 39 de a. de J. C. fetxa de la sumissió d' Espanya á Roma: *Description générale des monnaies antiques de l' Espagne*, par Alois Heiiis. - *Première partie*, pl. 7.

(2) Delgado. — T. I, pl. LXXV.

nal, suposant que no corregués altra moneda per Catalunya avans de la vinguda dels Romans? Y també, ¿per qué los Catalans havian d'acunyar moneda ab lo tipo d'Hércules, d'un Deu estrany per ells com á tal Hércules italiota, y cóm se pot aixó admetre, si quan s'hauria hagut de fer tal cambi, era precisament quan los catalans defensavan la patria contra la traydora conquesta romana? Vensuts los catalans sofriren ab la lley del vencedor, la seva religió, ¿mes quin poble ha pres may lo Deu dels seus enemichs, renegant del seu, en dias de lluytas y combats per l'independencia patria, aixó es, quan lo poble vencedor, junt ab la patria derriban l'altar del seu Deu?

Concedimho encara, y que per segona vegada s'enfadi la lógica; si lo tipo de las monedas ibéricas es lo tipo d'un deu invariablement, ¿per quína rahó cambia de líneas continuament, donantnos ara una imatge africana, ara semítica, etc.? Si nosaltres preném las monedas ampuritanas, ¿la deesa en ellas representada no conserva sempre lo que 'n dihéim lo tipo grech, un cert ideal que convé quant se tracta de representar un ser superior, á un Deu? ¿Hi ha en las monedas d'Ampurias una sola testa que puga sofrir comparació ab la primera de Tarragona ó ab qualsevol de las cinch que havém reproduhit com mostra del crusament de rassas en Catalunya? Donchs si per Ampurias hi ha sempre un tipo ideal per la seva deesa representada, ¿si la testa d'home de las monedas catalanas fos un deu, no resultaria lo mateix?

Nosaltres donchs deduhim del fet de que lo tipo de las monedas catalanas es característich de rassas y no un tipo ideal, que 'ls tipos catalans, son expressius de la rassa ó rassas que poblaren Catalunya en l'epoca de l'acunyació de las monedas, y aixó 'ns sembla indiscutible fins en lo cas d'admetres com cert que lo tipo representat es lo d'Hércules.

Tenim encara lo fet de que 'l nostre Hércules se presenti sempre afeitat, y dihéim sempre, puig además dels dos tipos *barbatus* que havém donat, no 'n coneixém d'

altres, fora de dos exemplars, un de Elaies y un de Celsa, semblants al segon de Tarragona. Un poble que s'afaita és un poble adelantat ja en cultura, y aixís Cícero y altres escriptors llatins, per demostrar las maneres rudas, grosseras é incultas dels primers romans los deyan *barbatius*. Segons Plini, l'afeitarse siguié cosa general á contar del any 300 a. de C. (1) y 'l deixarse una barba ordenada y tallada ab més ó menos art, una *bona barba*—*Barbatus bene*—siguíé moda que s'introduhí en los últims temps de la república. Lo barbut de Tarragona y Elaies es un *barbatus bene*, lo de Játiva 'ns sembla simplement un *barbatius*.

Generalisada la moda, l'adoptarian los Catalans, y aquí tenim com un sigle avans de la vinguda dels romans al menys, ja's podian grabar monedas ab testas afeitadas.

Concluhim donchs de tot lo dit, y del fet estrordinari, de que may se dongui 'l cas de que lo nostre Hércules, segons Delgado, porti un sol dels simbols ab que se 'l caracterisa, la pell de lleó, la porra, etc., que 'ls tipos de las monedas ibéricas ó catalanas son altres tants tipos naturals, representatius de la gent que habitava en Catalunya quan la sèua acunyació.

Ja que coneixém la rassa y l'home, estudiém ara la llengua que parlava l'antich catalá.

(1) Plini.—Historia natural. VII, 59.

S. SANPERE Y MIQUEL.

(Seguirá.)

DISCURS PRONUNCIAT PER FREDERICH MISTRAL

EN LAS

FESTAS DE MONTPELLIER

DAMAS Y CAVALLERS:

Al nord de la ciutat de Nimes, darrera la Torre-Magna, allà dalt en la garriga hi há un barri ferestech nomenat Las Tres Fonts. Heus aquí, segons se diu, d' hont vé aquest nom.

A últims del sigle III, en temps del paganisme, un dia 'ls habitants de Nimes hi celebravan una gran festa en honor de Júpiter.

De sobte un home, un cristiá, anomenat Baudeli, s' obrí pas entre la gentada, y prenent la paraula ab lo front resplandent, anunciá ab veu alta la religió nova. Los pagans, plens d' esglay, l' aculliren udolant, se llensaren contra ell furiosos y 'l condemnaren tot seguit á mort.

Empero 's diu que 'l cap del mártir, aixís que saltá baix la espasa del botxí, reboté tres cops per terra y als tres llochs hont tocá, hi brollaren tres fonts. Y Gregori de Tours afageix que va brotar un llorer sobre la tomba del sant; y qu' aquell arbre miraculós ha viscut més de mil anys, sempre vert, sempre hermós, renovantse per ell mateix; y tots los pelegrins

qu' anavan á Nimes cullían una fulla d' aquell llorer sagrat, se la posavan al barret y se la enduyan.

Pensant en lo pervenir de nostra rassa generosa, de nostra llengua assassínada, de nostra poesia que sempre reverdeix, m' apar, Damas y Cavallers, que sa historia té relacions misteriosas ab la de S. Baudeli, apóstol dels fills de Nimes y patró del Languedoch.

Quan la barbárie y las tenebras sortint de la Selva Negra s' haguéren estés pel mon llatí, l' ombra, ab sas fantásticas aparicions, va cubrir per alguns sigles la llum de las lletres y la civilisació. Semblava que la terra era un carner inmens hont no 's sentían més que 'l drinch del ferro y l' espantós glatir de la desgracia.

De sobte, en mitj de la fosca se sentí una veu fresca y clara cantant y tornant á cantar l' aubada que desperta; y totas las nacions oiren l' aubada de la Jove Provensa, sacudírense la son mortal y allavors vegéren que anava á apareixer la matí-nada.

La Provensa cantava, lo Languedoch cantava, la Gascunya cantava, lo Llemosí, l' Auvernia, lo Daufinat, la Catalunya, tot lo Mitjdía cantava. Cantava la primavera, cantava la bellesa, lo bell viure, l' amor, lo dret, las grans causas, cantava la creuhada contra 'ls sarrahins, las batallas heróicas en que l' home valerós lluyta per sa pátria, per sa rahó y per sa fe; cantava 'l menyspreu de la forsa brutal y repartía entre 'ls reys sens cor lo cor del gran Blacas.

Aquest sigle dels grans trovadors, sigle de renovellament, de vigor, d' expansió, de cortesía, de gloria, y sobre tot, de independéncia, se pot dir qu' ha sigut lo gran sigle del Mitjdía.

¿Cóm, donchs, s' ennuvolá aquesta aubada esplendorosa com aquesta llum s' eclipsá y com s' aturá l' enlayrament de la nostra rassa al sol levant de las nacionalitats?

La resposta, senyors, la dolorosa historia d' aquesta cayguda espantosa está escrita ab lletres de mort sobre las torres abra-sadas y 'ls castells esfondrats de Tolosa, Beziers, Carcassona y Bellcayre.

Lo cap del Mitjdía, es á dir, los poetas, los homes de la llengua y de la idealisació; lo cap del Mitjdía caigué baix lo ferró y com vos he dit al parlar no fa gayre d' aquest mártir de Nimes, lo cap aná á rodolar sobre 'l sol románich y en las

tres encontradas hont aná á rebotre, Fransa, Italia y Espanya, ne sortiren tres fonts de renaixement poétich.

Preguntéu als francesos d' ahont prengueren lo lirisme, la noble energia y las dolcesas de sa literatura sino en las melodiosas cansons, en los servantessis atrevits y en los cadenciosos versos dels trovadors.

Preguntéu als italians lo que pensava Dant y lo que deya Petrarca d' aquells grans trovadors que reconeixen com los seus mestres.

Y preguntéu als catalans, als castellans y als portugueses, sino son los trovadors los que, proscrius de sa terra y acullits per Espanya, en agraument los ensenyaren l' encant y tots los secrets de nostra poesia.

L' esclafament de nostra llengua, de nostre geni en tot son vigor, doná nova vida á las tres llenguas romanas vehinas.

Aytal com los jardineros per donar més forsa als brots costers escapsan lo simal. Empero la brasa, quals espurnas cubreix lo sol del mitjdía, es tant ardorosa que res la pot apagar.

No era morta la martiritzada! y del munt de ruinas hont jeya un dia, com de la tomba de sant Baudeli, va sortir un llorer victoriós.

¡Oh llorer de Tolosa! ¡Oh llorer de Vacluse! ¡Oh llorer sempre vert, que simbolisas gloria, llum y poesia: en terra del Mitjdía has nascut en tots los segles; sempre hi reposarás. ¡Oh llorer d' Apolo y dels poetes llorejats! ¡Oh símbol de triomf y d' immortalitat! Tú ets qui en Tolosa has dat vida á Clemencia Isaura! Tú ets qui glorificas en los versos de Petrarca la suprema hermosura de Laura de Avinyó! Tú ets qui fa cantar al fons de sa presó al provensal La Bellaudiére! Tú ets qui á la branca de Pere Goudelin vens á penjar las perlas y las joyas de la llengua Occitana! Tú ets qui feres esclatar la riallada al prior de Celleneuve! Tú ets qui escampares la gracia vearnesa en las esparsas de Despourins! Tú feres escriure ab llágrimas los espléndits poemas del gascó Jasmin y ets tú encara, tú, qui feres renaixer aquest expansiu moviment de independéncia literaria que 's diu Felibrige!

Lo joyós Felibrige, Damas y Cavallers, ha obert avuy los seus Jochs Florals á Montpeller.

En las festas majors que la idea llatina reb de Montpeller va al devant lo Felibrige. En efecte, si algú pot vanagloriarse

d' estrenyer los llassos de totas las nacions germanas, son aquestos felibres que, drets al mitj de las set nacions germanas, procuran la resurrecció nacional; son aquestos felibres que buscant en la historia los nobles recorts que poden aixecar y unir los cors, van predicant per totas las pátrias y no tenen altra idea que constituir l' imperi del sol.

La tasca es difícil... mes avant!

Qui llengua té, diem, á Roma va.

Quan nostre Redemptor baixá del cel á la terra la llengua oficial, universal, obligatoria, era la llengua del Cèssar. La llengua era oficial, com la esclavitut. Pero Jesús, fill de Deu, volent que sos deixebles tinguessen á má l' instrument necessari pera deslliurar los pobles, feu per ells un miracle que ha contribuït, me sembla, tant com se pot dir humanament parlant, á nostra causa felibrenca.

Lo dia de Pentecostés los dotze pescadors estavan en una sala pregant á Deu. De sobte, lo terratremol d' una tempestat estremí la posada y sobre 'l front dels dotze apóstols se vejéren flamejar llenguas de foch y tots 'alhora inspirats per l' Esperit Sant comensáren á parlar diferentas llenguas y sortint d' aquella casa 's confonguéren ab la gentada y parlavan á cada hù en sa llengua... Y d' aquí partiren pera renovar lo mon.

ORIENTAL

EMBLA l' hora de plegar; lo sol dona l' última llambregada á la terra, y com si tot ho trobés al seu lloch, recolza son cap més lluent qu' una bassina de barber, entre una munió de núvols vermellenchs, y acluca l' ull ab

tot descans.

La fosca, creyent fora 'l seu rival, proba de sortir ab cautela sense deixar-se veure massa, temerosa no li endressi un raig de llum á la vista que no acabi d' enllestirli la ceguera per tots los dias de sa vida. Fa una xafagor que s' hi podrian torrar atmetllas: lo riu, cremat d' aguantar sobre l' esquena los raigs del sol, y de tráginarlos avall sempre, s' abaixa suaument y s' enfonza al soterrani; de resultas, la mare 's queda en sech mostrant los palets que arrodonian sos caires á la fresca, y aquell llit de sorra tan afalagat de l' aygua sembla un mar de llágrimas petrificadas.

Las anguilas y las truitas, olorant que lo riu se n' anava de *calo baixu*, ja fa temps que han desaparegut, y qui sap ara per quinas mars navegan. En va las canyas ajau-

hen sas fullas per fer pessigollas á l' aygua que 'ls hi refrescava las arrels, que l' aygua no passa, y somogudas pel vent xiulan y xiulan pero no beuhen. Los teixidors que, sense fer cap mal á ningú, s' entretenian fent giragonsas, ara no hi son y deuhen haver cambiat d' ofici, ó se la campan per altre cantó.

II

Sentat ab las camas encreuhadas sobre una catifa s' está cavilós y entristit á la porta del seu harém, lo Pachá Mohamet-Ben-Segú-el-Tanasi, xupant ab deixadesa la pipa ab un canó tant recargolat, que quan lo fum li va á la boca ja 's deu trovar cansat de fer marradas.

Tan motxo está y tan quiet, que pot ser s' ha quedat adormit de tristesa! La pipa se li apaga; las moscas que volavan per allí, ja se li acostan y no 'ls hi fa res, ell que ab un crit fa perdre 'l color als esclaus negres y d' una mirada glassa las sanchs dels eunuchs del seu serrall. Més lo lleu brugit que produheix una fulla que lo vent rossega per terra 'l desperta y sobresalta:

—¡Qu' hi ha assí! esclama ab una veu més ronca que una tronada de Setembre, posant ma y trayent lo xafarot, avansant lo cap y llambregant ab ulls fers per tots indrets... Al cap d' una estona veyent que tot segueix en calma, aixuga 'l sabre passantlo per sota la xella, y 'l fica lentament á la beina com si no estés prou esbrayat de fer desgracias.

—¡No es prou, diu com si 's fés reflexions á sí mateix, no es prou qu' un moro del meu crit y del meu valguer, tingui que passar las horas mortas vetllant nit y dia com un enfermer, porque no 'm conquistin la prendeta dels meus condols?... ¡Ay com pateixo, jo que no havia estat may malalt! ¡cóm m' atormenta y m' acaba aqueix frenesí de gelosía que 'm rosega las entranyas, y si se m' escampa per la persona ja podré dir que hi tancat de cop! ¡Oh rabia! Si sapigués quin es lo moro que me la rondal...

que dich ara que ja tremolo y que 'ls meus ulls ho veuhen tot vermell com si 'l cel, la terra y l' aygua l' hagues sin campida ab mangre!.. Ma Zulima per un altre... ¿Y jo viu y un cataclisme no esquerdaria 'l cel, y las montanyas no caurian ensorrantse de pavura, y los rius no s' enterbolirian ab tants bassals de sanch...? Alá! aconselleume si 'us plau porque no 'u fassa! Componguemho tots dos avans que la ira no se 'm desboqui y no vullgau veure com del cel, la terra, l' aygueta del mar y la bola del mon vos ne faig una truyta! Deixém que se la campin los que no hi tenen cap culpa; que visca tothom y jo també, porque ab lo meu desespero seria capás de clavar un clau de ganxo al cel y penjarmhi com un pernil... Fins me sembla que m' haje esbravat: me trobo més tranquil, sento com las sanchs perdan la bullida. Gracias, Alá; Deu vos ho pach.

Y lo brau Ben-Segú s' aixeca ab molta pena y escarrás, porque té una panxa com una cúpula, dona alguns passos pel jardí, pero com es tan curt y tan gruixut, y porta uns calsotets molt folgats, no se li veuhen gayre las cammas y casi bè sembla que camini de genolls. Al passar per devant de las finestras del harém, las odaliscas que s' están voluptuosament ajegudas sobre ricas otomanas de vellut, rodejadas d' esclavas que las ventan ab vanos fets de plomás de pavo real y gallinas de la India, totas s' alzan y corrent vers las finestras, l' una 'l crida fentli posturas, altra 'l saluda ab amorós llanguiment dihentli, adeu ros, que no m' estimas que 'm fas lo serio? Un' altra abocantse li crida, que 'n tens de canyella en lo cos y de sal de Madrid! Ansia, carbassa dolsa, solet bort, noy de sucre, que 'ts més garbós qu' una baldufa; vina, reyetó que 't vull fer una barriscada de postugetas que t' entendrirán com una esponja. Y 'l moro, ab una cara molt farrenya, se las escolta com si li diguessen Lluçia y á mesura que va passant totas li tiran uns requiebros qu' en altres terrenos ja hagueran disolt un home lo mateix que si fos un bolado.

Quan arriba al extrém del jardí, s' atura devant d' una finestra coberta de gelosías, puja dalt d' un tamburet, allarga 'l bras, y ab los nusos dels dits truca molt suau-ment. La gelosía s' obra, y, válgam Deu, quína hermo-sura apareix! Qué valen per compararla lo sol y las es-trellas, y 'ls topacis y las pedras brilladoras si aquella cara pareix feta ab blancor de núvols y matisat de flors! Sos ulls resplandeixen inundantse á sí mateixos en una claror suau que crema sense ofendre; de sa boca, pintada com las rosellas, parlemne poch, que si allí hi naixen los petons, de tan dolsos y olorosos deuen donar bascas de delicia y frisansas de desitj!... Vesteix ab elegant desgayre preuhada roba de sedas finas ab fils d' or, que se li aplaca deixant endevinar sas formas; son coll desnú, de contorns plens y suavíssims, lo voltan enfiladas de glassadas perlas que reposan voluptuosas sobre 'l seu pit...

—Senyor, per qué veniu sempre á torbar lo meu re-pós? li diu Zulima deixantse anar lo vel.

—Bo, ja torném á fer las sombras! murmura Ben-Segú. ¿Per qué 't recatas l' hermosura! per qué aixins que vinch tiras teló y 't quedas á las foscas, com si m' esperessis per jugar á puput?... Si son desprecis, no sé com los aguanto, y si ho fas per la voluntat que 'm portas, no si-gas vergonyosa, que ja 'm cansa y fastigueija aquesta lley d' afició.

—Deixaume ab ma tristesa, no parleu d' amor que no vos escau, aneusen, Ben-Segú, que Ala vos remedihi?

—Que me 'n vaja!... Zulima, Zulima, callo perque al sentirte m' agafa una torsó y 'm puja un enceniment que si se m' esbrava hi haurá desgracias y malaltías... ¡Que 't pensas que despatxas al Samaire!...

—No crideu tant, senyor, que 'm feu mal de capet y potser me vindrá un trevall.

—¡Un trevall!... Corrent, un altre dia 'm posaré un dit de quant á la llenga per parlarte ab més finesa... Mes, Zulima, que no veus com me decandeixo y com m' apri-mo!... Tot me cau y 'm ve baldé, y per més angunia m'

hi tingut de posar elástichs com los cristians, per no anar tot lo dia ab las calsas al garró. ¡Ay! si las altras 'u olo-
ran, cóm perdo lo crédit y 'm quedo en vaga!... Si sapi-
guessis cóm m' estiman!... Si haguesses sentit ara mateix
los requiebros que 'm tiravan! Totas han sortit á las fi-
nestras y m' han fet las caricias més rexinxoladas: l' una
'm feya l' ullet volent dir... qué 'n vals de moneda... Un'
altra, suspirant ab llanguiment, me deya: ¡Vina que m'
apitxoro!... La d' enllá 'm tirava grapadets de petons y no
'm tocava may!... y al últim, veyentme tan surrut y tan
saturno, totas s' han posat á plorar xisclant y barallantse
las unas ab las altras, ab uns crits y una guineya, qu' ara
alló sembla un mercat de cotorras. ¿Qué més? Si d' ensá
que 'l meu cor te té á dispesa, ni dino, ni bereno, ni sopo,
perdo la gana y las carns se m' enmatxúcan...

Zulima, mira 'l que fas y 'l perjudici que 'm carregas,
que si jo acluco l' ull, ja podrás ben dir que se t' ha aca-
bat la bona vida!...

—Senyor, avuy encara no he fet mitjdiada... que no
vos vindria bè anar á donar un vol, y tornar la setmana
entrant ó la de més enllá?...

—¡Encara com no m' atrassas á uns quants dias passat
may més!... Zulima, mira que d' un moro de la meva et-
xura ningú se 'n riu... Y encara que quan la dono per es-
timar estimo massa, perque fins la salut me 'n val de me-
nos, si las enfilo per aburrir y revenjarme, escriuxeixte,
Zulima, perque tinch cops de boig y fan feredat las me-
vas bravesas.

Me 'n vaig per obeirte: anyóram forsa y pensa ab lo
teu moro; y no dormis tant, que fa pobre... Adeu, Zuli-
meta, nespra del meu amor; estóbat; y pensa que 'l tre-
mendo Ben-Segú-el-Tanasi pensant ab tu té un carrega-
ment de tristesa que ja no 'm cap al lloch. Y si no fos
perque ab la panxa que tinch rodolaria com una bola,
aquí mateix me deixava anar rendit d' estimació. Y 'l
moro desde 'l tamburet allarga la cama cercant ab lo peu
lo pla terreno que no troba, y al últim salta deixantse
anar ab gran sotrach.